

УДК 398.23(71=161.2)“19”

DOI <https://doi.org/10.15407/mue2022.21.093>

СОЛОНСЬКА НАТАЛІЯ

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Київ, Україна).
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-003-1444-9354>

SOLONSKA NATALIJA

a Ph.D. in History, a senior research fellow at the Department of Foreign Ukrainica of the Institute of Bibliology of Volodymyr Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine).
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-003-1444-9354>

Бібліографічний опис:

Солонська, Н. (2022) Гумор канадських українців: за діаспорними виданнями (10–80-ті роки ХХ століття). *Матеріали до української етнології*, 21 (24), 93–102.

Solonska, N. (2022) Humor of Canadian Ukrainians: After the Diaspora Editions (the 1910s – 1980s). *Materials to Ukrainian Ethnology*, 21 (24), 93–102.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2022. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ГУМОР КАНАДСЬКИХ УКРАЇНЦІВ: ЗА ДІАСПОРНИМИ ВИДАННЯМИ (10–80-ті роки ХХ століття)

Анотація / Abstract

У статті здійснено спробу висвітлити особливості сміхової культури та гумору українців Канади (10–80-ті рр. ХХ ст. – перша – четверта хвилі еміграції) як одного з важливих чинників збереження національної ідентичності, традицій народної культури, індикаторів відбиття соціології українських переселенців та їхніх нащадків, динаміки комунікаційного поля діаспорної спільноти, трансформації української мови в багатокультурному середовищі Канади, що відобразилося в гумористичних мовленнєвих та інших творчих жанрах. Подано огляд (за вибірко-вим принципом) напрацювань представників гумористичного цеху, що закарбовано на сторінках діаспорних видань канадських українців (журналів, календарів, календарів-альманахів), які надавали свою площу для публікацій, оприлюднення, поширення різних форм сміхової культури та народного гумору і є згенерованим у слові свідченням невмирущості народної культури українців. Український гумор, що займає свою нішу в мовній картині світу, розглянуто як реакцію мовної особистості-іммігранта на соціальні й культурні процеси навколишнього англомовного середовища. У представлених у цій статті матеріалах відбито український гумор – вельми емоційний, гострий, дотепний, задиркуватий і час від часу іронічно-сумний, нещадний до самого себе як особистості, але ніколи не злий, не ядучий, не такий, що принижує людське достоїнство сторонньої людини – у цьому одвічна висота етнокультури народу, його світосприйняття, світогляд, філософія.

Крізь призму інституту сміхової культури, простір якої охоплює не тільки друковане слово, сценічне мистецтво, а й етнохореографію, музичну та художню творчість, простежено унікальний культурно-історичний феномен збереження українськими Канади національної культури історичної батьківщини, її особливостей, традицій, ментальності. Із застосуванням методики цілої низки гуманітарних дисциплін досліджено зріз історії та розвитку соціальних комунікацій в іммігрантському середовищі з точки зору одного, але багатогранного й багатобарвного фактора – народного гумору, що відбиває швидкість інтеграції в англомовну культуру української спільноти та її здатність осмислити й творчо сприйняти вплив інших культур багатокультурної Канади,

однак водночас протистояти акультурації, поглинанню своєї стародавньої культури. У такій постановці проблема в науці не досліджувалася.

Ключові слова: сміхова культура канадських українців, гумор українців Канади, народна культура українців Канади, комунікаційне поле діаспорної спільноти українців Канади.

The article is an attempt to describe the peculiarities of the laughing culture and humor of Ukrainians in Canada (1910s – 1980s – the first – fourth waves of emigration) as one of the important factors in the preservation of national identity, traditions of folk culture, indicators of the reflection of the sociology of Ukrainian immigrants and their descendants, the dynamics of the communication field of the diaspora community, transformation of Ukrainian language in the multicultural environment of Canada, which is reflected in humorous speech and other creative genres. A review (on a selective basis) of the works of the representatives of the humorous workshop, which has been imprinted on the pages of diaspora editions of Canadian Ukrainians (magazines, calendars, calendar-almanacs), providing their space for published works, promulgation, distribution of various forms of laughing culture and folk humor is known as a testimony (generated in a word) of the immortality of the Ukrainians national culture. Ukrainian humor, which occupies its niche in the linguistic picture of the world, is considered as a reaction of the linguistic personality-immigrant on the social and cultural processes of the English-speaking surroundings. The materials submitted in this article reflect Ukrainian humor – very emotional, sharp, witty, snarky, and from time to time – ironically-sad, merciless to oneself as an individual, but never angry, not poisonous, not such as to degrade human dignity of a stranger – this is the eternal height of the ethnic culture of the people, its worldview, outlook, philosophy.

A unique cultural and historical phenomena of preservation of the national culture of their historical homeland, its peculiarities, traditions, and mentality by Ukrainians of Canada is described in the light of the Institute of Laughter Culture, the space of which includes not only the printed word, stage art, but also ethnic choreography, musical and artistic works.

Applying the methodology of a whole range of humanitarian disciplines, a section of the history and development of social communications in the immigrant surroundings is investigated from the point of view of one, but multifaceted and multi-colored factor – folk humor, the change of the Ukrainian folklore complex; the speed of integration into the English-speaking culture and the inevitable objectivity of this process and ability of the immigrant community to comprehend and perceive creatively the influence of other cultures of multicultural Canada, but at the same time, to resist acculturation, the absorption of its ancient culture. The problem hasn't been investigated in science, in particular, in history, in Slavic folkloristics, in such a formulation.

Keywords: laughing culture of Canadian Ukrainians, humor of Canadian Ukrainians, folk culture of Canadian Ukrainians, communication field of diaspora community of Canadian Ukrainians.

Актуальність запропонованої теми визначається тим, що проблема сміхової культури будь-якого народу перебуває в системі загальної культури і є одним із визначників національної ментальності. Гумор українців Канади розглядається як культурно-історичний феномен, як відбиття філософської свідомості, як досвід дослідження історії та розвитку соціальних комунікацій в іммігрантському середовищі крізь призму одного фактора – народного гумору, як зміна українського фольклорного комплексу. У такій постановці проблема в слов'янській фольклористиці не досліджувалася. Сьогодні, мабуть, уже можна говорити про гумористику українського зарубіжжя, зокрема, у Канаді. Утім, то є темою спеціального монографічного дослідження. У наших студіях ми зробимо лише невеликий крок до з'ясування цієї проблеми.

Мета статті – на основі опублікованого гумористичного матеріалу, зважаючи на значну кількість зразків фольклорної та літературної творчості, проаналізувати особливості сміхової культури української діаспори Канади, інтерпретацію цієї особливості в умовах нового соціального досвіду, у поліфонії багатокультурного англомовного комунікативного середовища.

Наукова новизна. У статті вперше викремлено інваріантні практики, притаманні саме українському сміху в умовах діаспорного середовища; проаналізовано особливості його розвитку, інтеграції в іншомовне середовище та збереження народної культури історичної батьківщини; визначено комунікативно-прагматичні критерії української сміхової культури в діаспорній спільноті.

Аналіз досліджень. Український сміх, гумор мають не тільки національне, а й

всесвітньо-культурне значення, оскільки цей сегмент національної культури відіграв неабияку роль у становленні, формуванні етносу та національної літератури, починаючи від славнозвісної «Енеїди» І. Котляревського.

Історію та оригінальність української сміхової культури, специфіку сучасного сміху українців, питання теорії та історії конкретних жанрів української сміхової літератури висвітлено в численних працях вітчизняних учених. Так, М. Столяр у праці «Сучасна українська сміхова культура: традиції та інновації» досліджує українську сміхову культуру, її філософію, аналізує точки зору та ідеї провідних науковців, унікальність українського сміху, його особливості, що визначаються загальною культурою суспільства, ідеологією, політичними орієнтаціями, рівнем інтелекту різних кіл суспільства [20]. Модусом соціокультурних трансформацій українського суспільства вважає сміхову культуру українців О. Гудзенко [6]. Крізь призму сміху історію української поезії розглядає О. Гарачковська [4]. Для всіх українців як із материкової України, так і для іммігрантів важливою є думка, що сміх є одним із цементуючих чинників національної ідентичності [7]. В. Левченко розглядає сміх як антропологічний вимір культури [11]; Н. Ніколаєва та А. Максименко досліджують лінгвокультурологічний аспект сміху [15] тощо.

Трансформація культури сміху, народного гумору українців у багатокультурній країні, якою є Канада, – предмет аналізу представників української фольклористичної школи, зокрема Центру українського і канадського фольклору ім. Кулів, а також відповідних відділів в Альбертському та Саскачеванському університетах тощо. Найглибше та найповніше цю тему розкрито в працях Р.-Б. Климаша [10; 28–30]; у своїх працях означеної проблематики торкається Б. Медвідський [14] та інші представники канадсько-української фольклористичної школи; до неї застосовує фольклористично-етнографічні підходи М. Гримич [5]. Проблематику канадсько-українського гумору аналізує І. Качуровський [8]; О. Копач підходить до цієї проблеми крізь призму прислів'їв, приповідок, приказок [9]; ця тематика висвітлюється в українських гумористичних часописах «Кадило», «Вуйко»; повісті,

поезії, казки, байки, у яких присутній гумор, аналізує М. Марунчак [12]; українські весілля-пародії вивчає Н. Фотій [22] та ін. Гумор у народній хореографії майстерно й професійно висвітлює В. Авраменко [1, с. 33–57, 67–70]. Тему гумору в національній танцювальній культурі (уже на сучасному діаспорному підґрунті) творчо розвиває А. Нагачевський [14, с. 56–80)].

Творчість професійних канадсько-українських письменників і їх гумористичний доробок досліджували Гай-Головко [3], Яр Славутич [18], М. Француженко-Вірний [23] та ін.

Виклад основного матеріалу. Гумор – один з образів будь-якої епохи; крізь його призму, зокрема, відображається різнобарвність мовного простору різних країн. Він викликає сміх, здатність реагувати та висловлювати щось смішне, сприяє взаєморозумінню між людьми. «Гумор – це парадокс, який має добрий, глибокий і несподіваний характер. <...> Гумор як засіб суб'єктивної модальності є позитивною оцінкою автора. У сучасному канадському дискурсі гумор поширюється на певне світосприйняття. Це явище має велике значення, щоб зробити його адекватним іншою мовою» [31]. Специфіка гумору кожного народу зумовлюється його світоглядом, який формується тисячоліттями. Гумор – це ракурс сприйняття навколишнього світу та оцінки крізь його призму того, що в ньому відбивається; світ в інтерпретації гумору [2].

Сміх, народний гумор, гумор у художній творчості вивчається доволі великою групою наукових дисциплін. Це – історія культури, культурологія, філософія, антропологія, геортологія (спеціальна історична дисципліна, що вивчає свята), кілька напрямів наук мовознавчого спрямування, психологія, гелотологія, яка вивчає вплив сміху на здоров'я людини. Сміх зміцнює імунітет і тренує серцевий м'яз; стимулює покращення діяльності легенів, що сприяє збільшенню потоку кисню в кров. Дотепний, добрий гумор допомагає подолати сильний і душевний, і фізичний біль, виконує відновлювальну функцію в здоров'ї [19].

Гумор притаманний творчості: театральній, танцювальній, художній, скульптурі (особливо малим формам), літературі (приміром, сатирико-гумористичні

тексти), пісенній (жартівливі пісні та ін.), фольклору (зокрема, у малих формах) тощо. «Гумор передається в різних жанрах фольклору (жартівливі пісні, приповідки, приказки, байки, присвяти, побажання, частівки, каламбури, колядки, діалоги, лукавинки, билиці, рубаї, усмішки, загадки, мініатюри, пародії, написи на предметах, скоромовки, смішинки, веселі казки, тости, оди, оголошення, обмовки, спогади, оповідки, вітання, бувальщина та ін.), в танцях, драматичних сценках, музиці тощо» [19].

Різні сміхові форми англійської та української культур відбивають, зокрема, церковні та народні свята. В українців своя філософія сміху. В українців свята, святковість, святковий сміх, народні гуляння пов'язані з відзначенням завершення сільськогосподарських робіт, з ярмарками. Вельми шанують у нас церковні свята, насамперед Різдво, святкування якого супроводжувалося гуляннями, рядженнями, народними виставами, що містили також гумористичні сценки.

Відмінність між українцями в Канаді та англійцями щодо гумору полягає в несхожості історичних, соціально-культурних та ідеологічних умов, у яких той створювався, у відмінності ментальностей. Наприклад, гумореска «Можна в самім Кремлі»: *«Говорить американець з росіянином і каже американець: “В нас в Америці є повна воля слова. Можна критикувати уряд кільки хочеш, можеш говорити проти самого президента Трумена і ніхто тобі нічого за те не скаже”. На те росіянин: “В нас в Росії точно таке саме. В нас українець, не то на Україні, але може піти до самої Москви, до самого Кремля, і говорити проти Трумена, що хоче і ніхто тому за те нічого не скаже. Точно так, як у вас”»*. Навряд чи підтекст цієї гуморески буде зрозумілим канадцю чи англійцю, які не знають, що таке недемократичні стосунки в країні.

Українці стали українцями-канадцями, і це певною мірою відобразилося на трансформації культури й народного гумору як його невід'ємної частини, яка опинилася в просторі англійської культури й потрапила під цей вплив. Відбулися суттєві зміни в житті переселенців, що, звісно, позначилося і внесло зміни в їхню культуру, зокрема й сміхову. Це об'єктивно показують публікації українського гумору в діаспор-

них виданнях. Нині вже можна зробити спроби концептуально наповнити поняття канадсько-української сміхової культури, окреслити позитивну енергетику останньої.

Піонерські часи в Канаді, боротьба за виживання в преріях, перетворення їх на родючі райони, відстоювання своєї національної гідності – усе це відобразилося на трансформації філософії гумору.

Українські переселенці прибули до Канади зі своїм усталеним світосприйняттям і світоглядом, з фольклором, усною мовною традицією, мудрістю попередніх поколінь, що закладена і в народному гуморі. Сміхова культура діаспори не залякла, а продовжувала розвиватися на новому соціальному підґрунті, всотуючи його особливості як додаткового джерела, критично оцінюючи нові гумористичні ситуації та персонажі. При цьому вона зберегла свою етнічну неповторність та забарвленість.

З часом відстань соціальної межі між прибулими до Канади й титульною нацією скорочується, позаяк неангломовні українці доволі швидко опановують мову нової батьківщини й послідовно та успішно інтегруються в канадське суспільство. Деякі особливості англійської культури «вмонтовуються» (що неминуче) в українську сміхову культуру. Перечитуючи публікації в діаспорних виданнях, навіть не фахівець може помітити зміни в сучасному побутуванні сміхових практик у загальному полі культури діаспори.

Зауважимо, що оскільки українці є землеробською нацією, то й гумор має переважно аграрне «забарвлення», хоча канадські реалії сільського побуту, специфіка обробки землі, ведення господарства стали іншими. Проте залишилася відмінність між міським і сільським побутом, відповідно й гумором.

Р.-Б. Клімаш, аналізуючи перші роки проживання українських переселенців у Канаді та враження від почутого ним гумору в Альберті, зауважує: «Принаймні спочатку складається враження, ніби набираєш щось непоєднане, суперечливе в термінах». З точки зору відомого фольклориста, на той час вимальовувалося три види гумору. «Перший різновид зумовлений пристосуванням до нового середовища і зводиться лише до групової циркуляції; він відображає гумор збентеження,

що корениться в незнанні, свіжості чи новому в грі. Гумористичний бік невміння також добре відбитий у комічних пригодах таких апокрифічних народних героїв-іммігрантів, як Вуйко Стів Табачнюк (буквально: дядько Стів Табачний син). Гумор, з боку аутсайдерів, – це другий різновид гумору, який певною мірою є попередником українського жарту в наш час. Третім і найпродуктивнішим для гумору періодом раннього поселення був традиційний фольклорний комплекс старовинних пісень, оповідань і звичаїв, які принесли із собою піонери; він складався з двох категорій невимушеного гумору та сільського гумору чи серйозної забави. Особливо важливою була категорія гумору, пов'язана з обрядовістю. Уся українська народна обрядовість включає гумор, де він діє як механізм самоврівноваження, щоб полегшити та підвищити серйозність ритуальних дій» [27].

Комічними ситуаціями, «приколами», мудрим жартом просякнуті народні пісні, коломийки, частівки, щедрівки. Якою мірою ці перли творчості збереглися й наскільки змінилися в Канаді, показує, зокрема, аматорська збирацька (краєзнавча) робота М. Ременди, що записала приповідки зі слів батьків, дядьків, а також свого чоловіка. Це почуті в Овкборні, Манітобі, Мікадо, Саскачевані 304 приповідки, 60 весільних віватів, 15 коломийок [21]. Чимало їх зібрано і Д. Гулеєм у книзі «Українська народня творчість» (Торонто : Гомін України, 1986).

У Канаді члени української діаспори дедалі менше дотримуються історичних традицій святкування весілля. Відголоски цього можна ще інколи побачити хіба що в сільських місцевостях. Існувало чимало жартівливих епізодів, які, приміром, описує О. Мисевич у книзі «Український весільний обряд у Бойківщині» (Львів : Наш Лемко, 1937). Це, зокрема, уплещина в молодого (частування); вручення «маршавки» (витончено приготовлена домашня ковбаса); покладини (перша шлюбна ніч під наглядом); «продаж» коси й почіплення; ходження до води (ходіння молодої по воду, вмивання нею всіх, хто її оточує, обприскування). Цікаві для фахівців матеріали фольклорного змісту містяться в брошурі Л. Саведчука «Ідемо на весілля» (Depart of Culturll Affairs and Historical Resources Province of Manitoba.

Manitoba, 1956); у статті «Весілля на фермі» І. Тріщука (див.: Ілюстрований календар-альманах «Канадійського фермера» на 1970. Вінніпег, 1970).

З добрим гумором здійснюється на весіллі й розіграш, така собі народна оперетка, усім українцям відома жартівлива сцена зустрічі майбутнього зятя й уявного неприйняття молодого матір'ю нареченої тощо.

Сміх відображає національну ментальність. Однією з рис українського гумору є здатність у будь-якій складній життєвій ситуації кепкувати із самого себе. Це ознака того, що людина перебуває в гармонії із собою. Людина, здатна до самоіронії, – здорова морально і психологічно. Українські жарти не злі, натомість більше – іронічні [19].

Так, кепкуючи із себе, канадсько-український письменник Свирид Ломачка (Б. Олександрів-Гринівський) у «Моїй біографії» пише про себе: «Публіцист і філософ, недобиток тоталітарних режимів. Народився на третьому році пролетарської революції в селі Безштаньківці, в родині сільського багатія Харлампія Ломачки, розвозчика білої глини. <...> Люди соціалістичними темпами переселялися на кладовище. Я їв переважно вітамінні речі, як от: макуху, бур'ян, цвіт акації – і тому вижив» [17]. Гірка іронія, яка приховує гіркі сльози, пекучий біль – у цьому був увесь Свирид Ломачка і душевний стан тих, хто змушений був залишити рідну землю.

«Гумореска – це ніби коротеньке гумористичне оповідання, яке від звичайного оповідання відрізняється насамперед тим, що персонажі гуморески окреслені лише по лінії якоїсь одної, здебільша групової ознаки: соціально-побутової, професійної, суспільно-політичної, національної та ін. <...>. Смішних ситуацій подається одну чи декілька, і ними, власне, й вичерпується куций сюжет гуморески <...> мета автора: покепкувати з тих чи інших комічно-недотепних людей і явищ людського життя, і цим розважити читача» [24, с. 66].

Серед членів української діаспори популярний цілий ряд гумористичних та сатиричних творів, про що свідчить фонд Українського народного дому, колекція якого частково зберігається у Відділі зарубіжної україніки Інституту книгознав-

ства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Приміром: Казанівський В. «Адамові сльози» або «Пяна королева. З життя наших переселенців в Канаді: жарт на 1 дію (Дейтройт; Львів : Русалка, 1926. («Театральна бібліотека», рік вид. 5, вип. 7). Чимало гумористичних сторінок у праці С. Горлача «Українсько-канадські приповідки і афоризми» (Торонто : СТЕГО, 1985). Наведемо деякі з них, що мають гумористично-критичний характер: «Не пасує нарікати на худі кишені. / Краще мати в голові, ніж в міху зелені» (с. 17); «Що на селі всі лепетують: “Грішми курку не годують. / Та на світ би не прийшла навіть курка без гроша»» (с. 121); «Дурень дурня вихваляє, / А за що, то й сам не знає. / То ж не будьте й ви хвальками, / Щоб не знатись з дураками» (с. 125); «Всім відома річ і знана: / Хто до дурнів пристає / Мимо власного бажання, / Він таким же сам стає» (с. 129); «Не знайся з тим, хто не є пара / У зменшенні слідів удара. / Коза з вовком бо так тягалася, / Що лише ріженьки зісталися» (с. 145) та ін.

Народна мудрість залишилася міцною, як криця, на віки: «Як би вовк не намагався / Своє Я сховати, / Його і в овечій шкурі / Легко розпізнати; Край москаль занастив / Світ його не баче: / Ой, москалю, за тобою / Шибениця плаче» (с. 179); «До хохлів москаль є добрий, – / Ми ж бо є “рідня”, / А тому і полюбив нас, / Мов той вовк ягня» (с. 179); «Москаль добрий, бо хохла / Дуже радо годував / Тою шкурою, що з брата, / Триста років вже здирав» (с. 180); «Москаль – ні чорт, ні сатана: / Від нього не відхрестись, / А зброєю і гострим словом / Від нього лиш відчепишся» (с. 181); «Знову будемо щасливі, / Знову прийдуть роки, / Коли шаблі заборознять / Злі московські боки!» (с. 182); «Не варто човникам маленьким / Служити рікам і морям – / Велике плавання належить / Лише великим кораблям! / Багач подвійно зиск бере, / Бідняк два [*двічі. – Н. С.] платить, / Наївного брехня веде, / Скупий три рази платить» (с. 355).

До «забутих іммігрантських голосів» на історичній батьківщині (відверто: по суті – незнаних), на жаль, належать ранні українсько-канадські комікси талановитого художника й карикатуриста Яко-

ва Майданика [24], автора твору «Вуйко Штіф Табачнюк» («Дядько Стів Тютюн»). У 1930 році випущена у світ видавництвом «Національна преса» у Вінніпезі як «Вуйкова книга: річник Вуйка Штіфа в рисунках Я. Майданика» (перевидана в 1974 р.). Комікс був досить популярним і мав тисячні накладки. «Перекинув» успіх твір цього ж автора – «Манігрула»: комедія в одній дії; зі співами і танцями (Winnipeg: Руська книгарня, 1915).

Серед діаспорної спільноти (можливо зробити висновок, виходячи з аналізу фонду Українського народного дому) мали попит твори Степана Підкови («Жарти жартами» : збірка фейлетонів. Детройт, 1977 та ін.); публікації в низці журналів, зокрема «Новий шлях» (Канада); Ол. Зозулі («Без жартів». Гумористичні оповідання, Детройт, 1975; «Одруження»: жарт, Едмонтон, 1981); Свирида Ломачки («В Канаді: фейлетони / літ. ред. та вступ. слово. Х. Чички. Торонто, 1951; «Свирид Ломачка в Канаді», Торонто, 1953; «Любов до ближнього», Нью-Йорк ; Торонто, 1961), Ст. Руданського (Співомовки / зі вступ. словом Б. Лепкого. Вінніпег ; Ман[ітоба], [19.?.]) та ін.

Скажімо, «віршовані гуморески-“співомовки” Степана Руданського становлять унікальне, неповторне явище в національному письменстві. <...> Розпаношення московського окупаційного війська (“москалів”), розпуста, продажність і здириство урядового апарату імперії, включно з насадженням москвою і московській владі підпорядкованим духівництвом; позаурядові п'явки українського села в постатях лихварів, шинкарів та крамарів (здебільша неукраїнського походження), – ось що найчастіше підпадає зовні ніби незлостивій, але як же влучній і дошкульній критиці, засобами щиронародного (в основі селянського) мовостилю. Можна сміливо твердити, що співомовки Ст. Руданського – це відповідь українського письменника поетичною зброєю, відповідь-відсіч московській колоніальній політиці в Україні» [24, с. 78].

Ось як Х. Чичка характеризує творчість відомого в Канаді письменника-гумориста Свирида Ломачки [12]: «Свирид Ломачка належить до великих гумористів. <...> В умінні знайти і під певним кутом віддзеркалити кривизни доволішньої дійсності полягає, на нашу дум-

ку, секрет Ломаччиної геніальності» [17, с. 3]. Х. Чичка (І. Качуровський) в передмові під назвою «Професор Свирид Ломачка і сучасна українська гумористика» до книги «Свирид Ломачка в Канаді» (Торонто, 1951, с. 3–6) відносить цього письменника до геніальних. Обґрунтовує свою точку зору: «Генії гумористики дають здебільшого своєрідну шнапп-літературу, підносять читачеві хвилеве і скоропроминальне, але – вихопивши його (не читача!) живцем, з усім його ароматом. До таких належав колись Остап Вишня (в рахунок не йде: він без кісточки), а тепер належить Свирид Ломачка». На думку Х. Чички, «серед безлічі інших сучасних, більших і менших українських гумористів, фігура професора Ломачки стоїть зовсім самотньо (якщо не рахувати близьких йому Ганну Черінь і Хведосія Чичку). <...> Він підпорядковує творчість власному естетичному кредо, а не партійним замовлянням. Плюс це чи мінус, що Ломачка пише й друкує свої фейлетони, не узгоджуючи їх з місцевими вождями і вожденьятами? На нашу думку, це плюс» [17].

Чимало гумористичних сюжетів міститься в таких виданнях, як «Українська народня творчість» (зібрано та передм. Д. Гулея. Торонто, 1986); «Українські приказки, прислів'я і таке інше : збірники Опанаса Марковича і других» (упорядкував і видав М. Номис; перевидав Д. Гулей. Торонто, 1993) та ін. На гумористичній ниві виступає колектив відомих письменників: М. Зеров, І. Багряний, Г. Черінь, Ю. Косач, Н. Угарті та ін., що закарбовано в книзі «Буря у мур'ї: пародії, сатири, епіграми, жарти» ([Б. м.], 1947).

Уявлення про доволі різноманітний і великий гумористичний доробок канадсько-українських письменників дають, зокрема, такі твори (за хронологією): Отлукавін О. Перша пригода Ничипора Довгочхуна (Вінніпег, 1911); Рус М. Притча про садівника та інші оповідання, гуморески і сатири (1898–1908) (Скрентон : Вид-во «Укр. книгарні в Скрентоні», 1914. Ч. 18); Приповідки або українсько-народня філософія / збір., видав та передм. В. Плавюка (Едмонтон, 1946); Чапленко В. Люди в тенетах : сатирична

повість. Т. 1 (Вінніпег, 1951) (Клюб приятелів укр. книжки; кн. 3); Одрач Ф. Щецбетун (Нью Йорк, 1957); Стечишин М. Байки (Вінніпег, 1959. Ч. 1); Точило-Колянківський М. Амбасадори [Сатира й гуморески] (Торонто, 1968); Береза І. Український гумор (Торонто, 1986); Додяк М. Книга мудрости гуцула Самоука (Торонто, 1976); Евентуальний І. Сатири (Toronto ; Ontario, 1971); Точило-Колянківський, М. Товпа [Фейлетони, гуморески, сатира] (Ніягара Фаллс, 1979); Федчук Б. Загадки і сміх розвага для всіх. Зб. 25 (Торонто, 1985); Сар W. Тяжко бути політичним емігрантом: гуморески (Торонто, 1986); Торба сміху і мішок реготу. (Тисяча веселих жартів) / зібрав і впоряд. П. Шайда та ін. Загалом це історія життя, побуту, діяльності, трансформації світосприйняття української діаспори, висвітлені одним «променем» – гумором.

Порушена проблема щодо нього є багатогранною та потребує комплексного дослідження із залученням значної кількості джерел. При цьому зауважимо, що є канадські діаспорні видання, які спеціалізуються винятково на публікаціях гумору (наприклад, журнал «Всесміх», Торонто).

Гумористичні замальовки, анекдоти, карикатури з'являються в різних, навіть не передбачених для цього виданнях, таких як юридичні, політичні, медичні, ветеринарні та інші непрофільні часописи.

Висновки. Огляд представленого в розвідці матеріалу, природа українського гумору в середовищі білінгв, багатокультурності Канади, нюанси трансформації сміхової культури, її відмінності від культури історичної батьківщини свідчить, що сміхова культура, гумор українців Канади як частина культури України потребують історичного (зокрема, в геортології), порівняльно-культурологічного, соціологічного, мовознавчого, філософського гносеологічного й антропологічного, емігрантологознавчого, читачезнавчого та інших досліджень. За трансформацією гумору, проявом його в багатьох сферах діяльності та творчості української спільноти можна простежити міру впливу на неї чужомовного оточення в умовах проживання етносу в іншій країні, яка стала для іммігрантів другою батьківщиною.

Джерела та література

1. Авраменко В. Українські національні танки, музика і стрій : короткий нарис про український танок та опис вісімнадцяти найкращих народних танків власного укладу. Вінніпег ; Нью Йорк : [б. в.], 1947. Кн. 1, 2. 80 с.
2. Бергсон А. Введение в метафизику. Смех. URL : http://krotov.info/library/02_b/er/gson_smeh.htm.
3. Гай-Головка О. Українські письменники в Канаді : літературно-крит. нариси / передм. авт. Вінніпег : Волинь, 1980. (Ін-т дослідів Волині ; ч. 41). Т. 1. 181 с.
4. Гарачковська О. О. ХХ століття в українській поезії крізь призму сміху. Київ : Альфа-М, 2015. 560 с.
5. Гримич М. З історії збирання і збереження народної спадщини українців Канади. URL : http://ndiu.org.ua/images/book/zberezhennia_kanad_spadschny.pdf.
6. Гудзенко О. З. Сміхова культура як модус соціокультурних трансформацій українського суспільства. *Грані*. 2014. № 12. С. 162-165.
7. Жорнова О. Конфлікт? А ти – анекдот, або Про народний гумор, який сприяє національній ідентичності українців. URL : <https://www.prostir.ua>.
8. Качуровський І. Гумор української еміграції. *Сучасність*. 1992. № 10. С. 152–162.
9. Копач О. Українська мова і ми. *Жіночий світ*. Торонто, 1978. № 10. С. 3–5.
10. Климаш Р. Збереження культури і український досвід у західній Канаді. *Народознавчі зошити : спецвип. «Українська фольклористика в Канаді: нові візії традиційного, традиційні візії нового»*. [Б. м.] : [б. в.], 2010. № 3/4. С. 460–466.
11. Левченко В. Смех как антропологическое измерение культуры. *Докса : сб. науч. тр. по философии и филологии*. Вып. 16 : Феномен смеха и смех в культуре. Одесса, 2011. С. 74–81.
12. Марунчак М. Гумор і сатира. *Історія українців Канади*. Т. 1 / М. Марунчак ; передм. від вид-ва. Вінніпег : УВАН в Канаді, 1968. 467 с.
13. Медвідський Б. Деякі прикметні риси української народної культури в Канаді. *Матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 100-річчю еміграції українців до Канади*. Львів, 1992. С. 153–159.
14. Нагачевський А. Побутові танці канадських українців. Київ : Родовід, 2001. 188 с.
15. Ніколаєва Н. С. Українська сміхова культура : лінгвокультурол. аспект. *Укр. культурол. студії : зб. наук. пр.* 2019. С. 16–19. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2019.2\(5\).03](https://doi.org/10.17721/UCS.2019.2(5).03).
16. Савчук С. В. Муж ідеї і праці : в 50-тя громадсько-журналістичної та церковної праці о. В. Курьика. Вінніпег : Вид. ювіл. ком., 1958. 127 с.
17. Свирид Ломачка. В Канаді: фейлетони / Свирид Ломачка ; літ. ред. Х. Чичка. Торонто : Усатюк, 1951. 101 с.
18. Славутич Яр. Анотована бібліографія української літератури в Канаді : канадські книжкові видання 1908–1986. 3-тє вид., допов. / вступ. слово авт. Едмонтон : Славутич, 1987. 166 с.
19. Солонська Н. Гумор і сатира українців Канади (до Міжнародного дня сміху). URL : <http://www.nbuv.gov.ua/node/5491>.
20. Столяр М. Б. Сміхова культура тоталітарного суспільства: сутність, форми, механізми дії (на прикладі радянських культурних практик) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук. Харків, 2013. 33 с.
21. Українські приповідки, весільні вівати і коломийки, 1891–1991 / збір. М. Ременда. West Vancouver : [б. в.], 1991. 32 с.
22. Фотій Н. Українські весілля-пародії в Саскачевані і дещо про народний бурлеск. *Народознавчі зошити : спецвип. «Українська фольклористика в Канаді: нові візії традиційного, традиційні візії нового»*. [Б. м.], 2010. № 3/4. С. 378–384.
23. Француженко-Вірний М. О. Заокеанські письменники України : зб. статей. Київ : Смолоскип, 2015. 310 с.
24. Юриняк А. Літературні жанри малої форми. Вінніпег : Тов-во «Волинь», 1981. 118 с.
25. Arpe M. L. Humor and Laughter: An Anthropological Approach. Ithaca : Cornell University Press, 1985. URL : <https://www.ruthenia.ru/folklore/arhipova2.htm>.
26. Maydanyk J. Archival Collection. *Oseredok : Ukrainian Cultural and Educational Centre*. URL : <https://oseredok.ca/collections-research/spotlight-on/jacob-maydanyk-archival-collection/>; https://www.researchgate.net/publication/335862974_Forgotten_immigrant_voices_the_early_Ukrainian_Canadian_comics_of_Jacob_Maydanyk.
27. Klymasz R. B. Humor. *Continuity and change : the Cultural life of Alberta's first Ukrainians*. Edmonton ; Alberta, 1988. P. 183–186.

28. Klymasz R. B. Macaronic Poetics in Ukrainian Folklore. *Canadian Contributions to the Ninth International Congress of Slavists*. Kyiv, 1983. P. 206–215. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.1983.11091735>.
29. Klymasz R. B. The Ethnic Joke in Canada Today / Western Kentucky University. *Kentucky Folklore Quarterly*. 1970. Vol. 25. P. 167–173.
30. Klymasz R. Ukrainian Folklore in Canada : An Immigrant Complex in the Transition. New York, 1980. 17 p.
31. Shvachko S. Canadian Humor v Creation and Translation. *Ukraine – Canada : the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine)*. Луцьк, 2018. С. 131–135.

References

1. AVRAMENKO, Vasyl. *Ukrainian National Dances, Music and Costumes: A Short Essay on Ukrainian Dances and Description of Eighteen Best Folk Dances of Own Composition*. Book 1, 2. Hollywood; New York; Winnipeg, 1947, 80 pp. [in Ukrainian].
2. BERGSON, Henri. *Introduction to Metaphysics. Laughter*. Available from: http://krotov.info/library/02_b/er/gson_sme.htm [in Russian].
3. HAI-HOLOVKO, O. Ukrainian Writers in Canada: Literary-Critical Essays. Winnipeg: Volhynia, 1980. (Institute of Volhynia Research; Part 41). Vol. 1, 181 pp. [in Ukrainian].
4. HARACHKOVSKA, Oksana. *The Twentieth Century in Ukrainian Poetry in the Light of Laughter*. Kyiv: Alfa-M, 2015, 560 pp. [in Ukrainian].
5. HRYMYCH, Maryna. *From the History of Collecting and Preserving the National Heritage of Ukrainians of Canada*. Available from: http://ndiu.org.ua/images/book/zberezhennia_kanad_spadschyny.pdf. [in Ukrainian].
6. HUDZENKO, Olesia. Humor Culture as a Modus of Socio-Cultural Transformations of Ukrainian Society. *Edges: Sociology*, 2014, no. 12, pp. 162-165 [in Ukrainian].
7. ZHORNOVA, Olha. *Conflict? And You – A Joke, or About Folk Humor Promoting the National Identity of Ukrainians*. Available from: <https://www.prostir.ua> [in Ukrainian].
8. KACHUROVSKYI, Ihor. Humor of Ukrainian Emigration. *Modernity*, 1992, no. 10, pp. 152–162 [in Ukrainian].
9. KOPACH, O. The Ukrainian Language and We. *Women's World*. Toronto, 1978, no. 10, pp. 3–5 [in Ukrainian].
10. KLYMASH, Robert. Culture Preservation and Ukrainian Experience in Western Canada. *The Ethnology Notebooks: Special Issue. Ukrainian Folkloristics in Canada: New Visions of the Traditional, Traditional Visions of New*. N.p.: N. P. H., 2010, no. 3/4, pp. 460–466 [in Ukrainian].
11. LEVCHENKO, Viktoriya. Laughter as an Anthropological Dimension of Culture. *Doksa: Collected Scientific Papers in Philosophy and Philology. Issue 16: The Phenomenon of Laughter and Laughter in Culture*. Odessa, 2011, pp. 74–81 [in Russian].
12. MARUNCHAK, Mykhailo. Humor and Satire. *History of Ukrainians in Canada*. Vol. 1. Prefaced by Printing House. Winnipeg: UVAN in Canada, 1968, 467 pp. [in Ukrainian].
13. MEDVIDSKYI, Bohdan. Some Peculiar Features of Ukrainian Folk Culture in Canada. *Materials of the International Scientific Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of Ukrainians Emigration to Canada*. Lviv, 1992, pp. 153–159 [in Ukrainian].
14. NAHACHEVSKYI, Andrii. *Everyday Dances of Canadian Ukrainians*. Kyiv: Ancestry, 2001, 188 pp. [in Ukrainian].
15. NIKOLAIEVA, Nataliia. Ukrainian Laughing Culture: Linguistic and Culturological Aspects. *Ukrainian Culturological Studies: Collected Scientific Papers*, 2019, pp. 16–19 [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2019.2\(5\).03](https://doi.org/10.17721/UCS.2019.2(5).03).
16. SAVCHUK, Semen Volodymyr. *A Man of Idea and Work: On the Occasion of the 50th Anniversary of Public, Journalistic and Church work of Fr. V. Kudryk*. Winnipeg: Publishing House of Jubilee Commission, 1958, 127 pp. [in Ukrainian].
17. LOMACHKA, Svyryd. *In Canada: Feuilletons*. Toronto: Usatiuk, 1951, 101 pp. [in Ukrainian].
18. SLAVUTYCH, Yar. *Annotated Bibliography of Ukrainian Literature in Canada: Canadian Book Editions of 1908–1986*. 3-rd ed., supplemented. Edmonton: Slavuta, 1987, 166 pp. [in Ukrainian].

19. SOLONSKA, Nataliia. *Humor and Satire of Canadian Ukrainians (On the Occasion of the International Day of Laughter)*. Available from: <http://www.nbuv.gov.ua/node/5491> [in Ukrainian].
20. STOLIAR, Maryna. *Laughing Culture of Totalitarian Society: Essence, Forms, Mechanisms of Action (Exemplified by Soviet Cultural Practices): An Authoress's Abstract of Doctor's Thesis in Philosophy*. Kharkiv, 2013, 33 pp. [in Ukrainian].
21. REMENDA, M., collector. *Ukrainian Fairy Tales, Wedding Vivats and Kolomyiky, 1891–1991*. West Vancouver: [N. P. H.], 1991, 32 pp. [in Ukrainian].
22. FOTII, Nadiia. Ukrainian Mock Weddings in Saskatchewan and Something on Folk Burlesque. *The Ethnology Notebooks: Special Issue. Ukrainian Folkloristics in Canada: New Visions of Traditional, Traditional Visions of New*. [N. p.], 2010, no. 3/4, pp. 378–384 [in Ukrainian].
23. FRANTSUZHENKO-VIRNYI, Mykola. *Overseas Writers of Ukraine: Collected Papers*. Kyiv: Torch, 2015, 310 pp. [in Ukrainian].
24. YURYNIAC, Anatol. *Literary Genres of Small Form*. Winnipeg: «Volhynia» Society, 1981, 118 pp. [in Ukrainian].
25. APTE, Mahadev L. *Humor and Laughter: An Anthropological Approach*. Ithaca: Cornell University Press, 1985. Available from: <https://www.ruthenia.ru/folklore/arhipova2.htm> [in English].
26. MAYDANYK, Jacob. Archival Collection. *Oseredok: Ukrainian Kultural and Educational Centre*. Available from: <https://oseredok.ca/collections-research/spotlight-on/jacob-maydanyk-archival-collection/> [in English].
27. KLYMASZ, Robert B. Humor. *Continuity and Change: the Cultural Life of Alberta's First Ukrainians*. Edmonton; Alberta, 1988, pp. 183–186 [in English].
28. KLYMASZ, Robert B. Macaronic Poetics in Ukrainian Folklore. *Canadian Contributions to the Ninth International Congress of Slavists*. Kyiv, 1983, pp. 206–215 [in English]. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.1983.11091735>.
29. KLYMASZ, Robert B. The Ethnic Joke in Canada Today. Western Kentucky University. *Kentucky Folklore Quarterly*, 1970, vol. 25, pp. 167–173 [in English].
30. KLYMASZ, Robert B. *Ukrainian Folklore in Canada : An Immigrant Complex in the Transition*. New York, 1980, 17 pp. [in English].
31. SHVACHKO, Svitlana. Canadian Humor vs Creation and Translation. *Ukraine – Canada: the Materials of the First International Scholarly and Practical Congress on Canadian Studies (June 21–24, 2018, Lutsk, Ukraine)*. Lutsk, 2018, pp. 131–135 [in English].

Надійшла / Received 11.07.2022

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 25.11.2022